

Зайцев М. О.

КУЛЬТУРНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ЯК ПРОБЛЕМА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПОСТУПУ ЛЮДСТВА

У статті розглянуто проблему різноманіття культур у ситуації інтенсифікації глобалізаційних процесів. Проаналізовано роль взаємодії культур у формуванні цього різноманіття. Обґрунтовано думку, що різноманіття культур є однією з необхідних умов сталого соціокультурного поступу. У суперечливих процесах глобалізації формуються нові форми та способи існування культурного різноманіття.

Ключові слова: культурне різноманіття, взаємодія культур, індивідуальні культурності.

Тема розмаїття культур не те що не втратила своєї актуальності, вона не була належним чином навіть актуалізована. Численні публікації різного гатунку, присвячені критиці уніфікувальних тенденцій глобалізації звично розглядають її як самодостатню та самозрозумілу цінність. При цьому питання природи культурного різноманіття, його значимості в соціокультурному поступі людства, формах прояву на різних структурних рівнях культури, а тим більше питання про можливий історичний характер його значимості суттєво залишаються в тіні інтелектуальних пошуків. Відтак усі патетично піднесені розмови про необхідність збереження культурного розмаїття людства чи обурливі закиди на адресу неперсоніфікованих глобалістів можна віднести на рахунок особистісних вподобань авторів, ніж вважати аргументами «за» чи «проти» уніфікувального потенціалу все більш відчутних глобалізаційних тенденцій.

Питання не в тому, культурне розмаїття – це добре чи погано? Тут взагалі слід полишити осторонь аксіологічні підходи. Не залежно від того, збережеться культурне різноманіття чи ні, людина як певний вид живого в системі «планета Земля» буде існувати. Питання в іншому: якою вона буде, а відтак і якою буде ця система? Адже після появи в структурі цієї системи людини вона вже не може існувати як щось самодостатнє. По суті виникла принципово нова система в структурі світобудови – система ноосфери де діяльність людини відіграє визначальну роль. В історичній перспективі ця роль зростатиме в геометричній прогресії.

Проте щоб людина могла виконати це космічного масштабу завдання, вона сама повинна зберегти в собі людяний вимір, що вимагає її здійснення буттям саме в ситуації різноманіття культур.

Важливість культурного різноманіття засвідчує і увага до цього явища з боку міжнародних організацій. Зокрема, прийняття ЮНЕСКО в 2001 році Всесвітньої декларації про культурне розмаїття, в якій культурне розмаїття визнавалось не лише як факт, але й як джерело новаторства, обміну та творчості, що формують основи буття людства як органічної цілості. [6]

Усе це підтверджує той факт, що культурне різноманіття конституюється у наш час як одна з важливих проблем соціогуманітарного знання. Аналіз цієї проблеми і є метою цієї статі.

Найпершим аспектом, що буде нами розкрито це розкриття різноманіття культур як проблема.

Різноманіття культур – емпіричний факт, який не потребує якихось теоретичних обґрунтувань. Та все ж його наявність вимагає хоча б незначного, але пояснення, тобто відповіді на питання: чому єдиний вид живих істот, охоплений поняттям *homo sapiens*, здійснює свою буттєвість у множинності способів – культур? Причина цього укорінена в усій системі функцій, які виконує культура.

Однією з найважливіших є адаптативна функція, яка забезпечує виживання людини в певному природному та соціальному середовищі. На відміну від тварин, людина не пристосовується до середовища свого існування, а змінює його «під себе». Як наслідок, продукується штучне середовище, світ людського буття – культура. У своїй реальності вона постає не лише певною сукупністю матеріальних предметностей, але й системою світоглядних настанов, норм моралі, традицій, звичаїв тощо. Усе це є не лише середовище людського буття, але й те, що складає необхідні обставини породження людини і в цьому плані культура постає в іпостасі своєї визначеності як «другої природи». Розуміння культури як «другої природи» виявляє важливу властивість людської діяльності – здатність «подвоювати світ» виділяючи в ньому предметно-артефактовий та світоглядно-настановчий рівні (шари). По суті, тут виявляється рівнева структура культури, де предметно-артефактовий рівень – це безпосередня (зовнішня) явленість культури, яка включає в себе не лише те, що ми за звичкою, називаємо предметами матеріальної культури, але й специфічні засоби, необхідні для існування в умовах суспільства: традиції, моральні норми, звичаї, різні способи організації суспільства – зокрема державу, як найбільш розвинену форму організації політичної влади.

Що стосується світоглядно-настановчого рівня, то він є визначальним стосовно предметно-артефактовий. На цьому рівні культура постає як картина світу де світоглядні настанови, образи і

значення виконують роль своєрідних координат, в яких сприймається оточуюче середовище. Саме завдяки світоглядно-настановчому рівню предметно-артефактовий рівень культури постає не як конгломерат, а як смислово упорядкована сітка предметів, явищ та інформаційних потоків. Будь-що, що приходить зовні, отримує визначеність значимості, переважно в трьох вимірах: корисності, байдужості та шкідливості (ворожості) стосовно людини.

У своїй адаптативній функції культура постає як життєва реакція людини на оточуюче середовище. Заселяючи землю люди попадали в різні природно-кліматичні умови, а отже повинні були пристосовуватись до них, виробляючи певні способи та форми існування. Згодом до цього додадуться соціально-історичні обставини, що у своїй сукупності і сформує особливості культури тої чи іншої історичної спільноти, а в кінцевому підсумку – культурне розмаїття людства. При цьому зазначимо, що культуру, у відповідності з настановами київської філософсько-антропологічної школи, будемо розуміти як «особливу, унікальну, неповторну реальність колективного буття та індивідуального існування» [2, 7]. Тобто культура, це явлений в ідеальних та предметних формах спосіб бути людиною, або іншими словами, спосіб колективного буття та індивідуального існування людини у світі.

Відтак, різноманіття культур – це множинність історично сформованих способів бути людиною, способів вияву відмінностей людини від того, що нею не є, способів реакції на наявні та можливі як природні так і соціокультурні обставини.

У своїй дійсності це розмаїття являє собою акумулятор виявів людського як такого у його безвідносності до конкретних систем цінностей і яке водночас може стати основою визрівання не декларованих, а реальних, тобто не сформованих у смисловому полі певного культурного регіону, а випродукованих (визрілих) в широкому сегменті взаємодій цілісних та самодостатніх, у своїх межах, культур. Різноманітність культур – явище натурального порядку, і як таке воно виявляє той історичний факт, що кожен народ як «певна смислова спільнота людей, що виникає на ґрунті споріднених для них життєвих смислів, постає мірою неповторюваного поєднання унікального та універсального. І саме в такій іпостасі народи та їх культури, незалежно від їх чисельності, рівні перед лицем буття і смислу [4, 248]. Культурне розмаїття є відображенням способу буття тої чи іншої соціально-історичної та етнічної спільноти в конкретних природних та соціально-історичних обставинах. В той же час культура кожної спільноти (не суть великої

чи малої) як завершена цілісність сама стає соціокультурним чинником, впливаючи на історичний та соціальний поступ спільноти. Неповторність та унікальність культур робить їх в певному відношенні рівними між собою – така думка є досить поширеною в культурологічних дискурсах. Проте ця рівність нічим, окрім констатації унікальності не аргументується. Відтак значимість різноманіття культур не отримує належного теоретичного обґрунтування, а отже теза про його збереження постає лише декларованим наміром. Не можна ж сприймати за серйозний аргумент думки на кшталт того, що культурне різноманіття є джерелом багатоманіття історичного процесу, яке надає йому різнобарв'я та багатогранності. Ця думка фіксує лише його функціональну значимість, проте не розкриває смисловий вимір. Його природа, сутність та смислова наповненість значною мірою залишаються непоясненими. Ми не можемо достатньо коректно як обґрунтувати ту тезу, що культурне різноманіття є необхідним для повноцінного соціокультурного поступу людства, так і спростувати її.

Зовсім інша справа проблематизація цього явища. Суть її в тому, що реалії кінця ХХ – поч. ХХІ ст. породили дві взаємопов'язані і водночас протилежні тенденції – стирання культурних відмінностей народів (уніфікація) і водночас прагнення цих же народів зберегти своє культурне обличчя. Відтак реально означилося явище, яке з легкої руки британського соціолога, теоретика процесів глобалізації Роланда Робертсона отримало назву глокалізація. У своєму есе «Глокалізація: часопростір і гомогенність-гетерогенність» він проголосив ту тезу, «...що потрібно переступити через дебати про глобальну гомогенізацію – versus – гетерогенізацію. Питання слід ставити не як «або-або», обираючи одну з цих тенденцій, а радше досліджувати шляхи, якими обидві тенденції стали характерними для нашого життя в більшій частині світу ...» [5]. На нашу думку, цей термін саме й фіксує той факт, що ми не маємо достатніх підстав щоб пересвідчитися як в незворотності уніфікуючого впливу глобалізаційних процесів, так і того, що локальна культурна специфіка народів залишиться незмінною. З певною очевидністю можемо лише говорити про те, що такі тенденції наявні і вони чітко окреслились. Усе це й породжує ситуацію проблеми, яка вимагає відповіді на ряд питань, а саме: як і чому виникає різноманіття культур, в чому його значимість та, що особливо важливо, які можливі наслідки його втрати, або, якщо воно збережеться, то в яких формах і яким способом? Серед дослідників означених процесів існують як прихильники загальної гомогенізації, так і ті, хто критикує подібні процеси, акцентуючи увагу на культурній

винятковості кожного етносу, кожної нації. Проте, незалежно від позиції дослідників, чітко означився той факт, що розмаїття культур, в повному сенсі цього слова, стало проблемою соціокультурного поступу людства.

Стосовно культурного різноманіття людства, то, як проблема, воно постає в двох аспектах. Перший, полягає в тому, що в ситуації інтенсифікації міжкультурних контактів розмаїття культур більш за все не зможе зберегтися в означених межах. Воно набуде якихось нових форм, а спосіб буття його носіїв, у всякому разі на буденному рівні, буде мало різнитися. Звичайно, не важко передбачити, що прискорення тенденцій до уніфікації зумовить опірність культур та рельєфність проявів національної самосвідомості. Що стосується другого виміру, то тут мається на увазі ерозія культурного розмаїття людства, що з одного боку виглядає чимось неминучим, а з другого породжує питання про те, в яких нових формах воно може постати як необхідна умова стабільності поступу людства як соціокультурної цілісності.

По-друге, вважаємо за необхідне визначити проблему культурного різноманіття та питання взаємодії культур.

Збереження культурного різноманіття – необхідність соціокультурного поступу. Форми і способи такого розмаїття, як вони сформувались в попередній історичний період не відповідають реаліям сьогодення. Вони можуть бути лише підґрунтям та «матеріалом» з якого постануть нові. В цьому процесі глобалізація виконує роль каталізатора їх появи. Як гіпотезу, можна висловити думку, що нове культурне різноманіття постане з індивідуальних способів здійснення буттям в різних життєвих ситуаціях.

Якщо в попередні історичні епохи розмаїття природних та соціокультурних обставин було визначальним чинником появи розмаїття культур, то зараз ми є свідками, коли ці обставини втрачають таку роль. Як такі, вони уніфікуються, точніше уніфікується наше ставлення до них, яке й позбавляє їх цієї ролі. Натомість різні темпи динамізації сфер суспільного та індивідуального життя породжують різноманіття життєвих ситуацій. Останні являють собою різноманіття едностей людей, подій, заподіюваних ними, та умов в яких ці події розгортаються.

Усе це зумовлює потребу різноманіття реакцій на них, або іншими словами різноманіття варіантів поведінки в них. Саме в цьому слід вбачати корені феномену «плинної новочасності» (З. Бауман). Проте це вже інший тип різноманіття. Це різноманіття індивідуальних культурностей. Останні не можна зберігати та передавати як досвід

буття прийдешнім покоління. Динамізм та небувале раніше різноманіття робитимуть таку справу марною. Тут потрібне інше: постійне творення нових варіантів поведінки, які були б адекватними життєвим ситуаціям. Навчати слід буде основних принципів такого творення, а далі індивід повинен буде сам творити способи та форми такої поведінки та нести відповідальність за їх адекватність ситуації. Усе це зумовлює той факт, що індивідуально-особистісне буття конститується як визначальний чинник соціокультурного поступу.

У питаннях культурного різноманіття достатньою мірою виявляє свою дієвість закон «необхідного різноманіття» сформульований відомим англійським дослідником функціонування складних систем У. Ешбі (закон Ешбі) [7]. Визначений автором як фундаментальний закон кібернетики та загальної теорії систем, він, на нашу думку, працює і в соціогуманітарних дисциплінах, зокрема в культурології, де питання різноманіття є одним з наріжних. Тут він може бути сформульований наступним чином: культурне різноманіття людства повинне у своїй дійсності (реальності) випереджати різноманіття дій, що несуть в собі тенденції до ерозії та анігіляції різноманіття народів та їх культур.

У своїй наявності, світова культура, якщо не видавати за таку окремі уніфіковані продукти, випродуковані в смислових полях окремих соціокультурних регіонів, являє собою діалектичну єдність локального, регіонального, національного та етнічного різноманіття, зумовленого природними та історичними обставинами, в яких відбувалось формування різних форм людських спільнот. Саме завдяки культурному різноманіттю людство існує як динамічна соціокультурна система. Протягом історії зникали етноси і культури, проте культурне різноманіття людства не зменшувалось, постійно змінювались його форми та способи вияву, але різноманіття як таке зберігалось. Якщо розглядати культуру людства як цілісність, то є підстави стверджувати, що культурне різноманіття людства в урівноваженій цілісності його поступу є константа.

Звідси цілком логічно випливає той висновок, що система повинна бути досить внутрішньо різноманітною, щоб адекватно реагувати на виклики довкілля. Стан стійкої, динамічної рівноваги соціокультурної системи залежить від її культурного різноманіття. Відсутність, або недостатність різноманіття засвідчує, що в системі почали визрівати регресивні тенденції.

У ставленні до факту розмаїття культур визначилися два теоретичних підходи, які концептуалізувалися в двох ідеях: ідеї єдності світової культури та ідеї самодостатності окремих культур, їх

відносної замкненості. Останнє обґрунтовується тим, що вони здійснюють свою життєдіяльність на неповторних буттєвих принципах, відтак не здатні до плідних взаємодій.

Проте така модель ставлення до культурного розмаїття є дещо механістичною і надто поверхово відображає реальний стан речей. Уже той факт, що будь-яка культура виражає спосіб буття людини, засвідчує певну спільноосновність культур. Будь-яка етнічна культура, це локальна реалізацією людської буттєвості. Відтак можливість їх взаємодій, взаєморозуміння та взаємозбагачення є не лише можливістю, але й реальністю історичного поступу.

Звично процес взаємодії культур розглядається як чинник їх взаємозбагачення, проте таке одностороннє бачення складного і суперечливого процесу полишає в тіні низку, так би мовити, «тіньових» аспектів існування культур та їх носіїв. Зокрема те, що взаємодії культур виявляють хронотопну обмеженість конкретних способів буття у світі.

Взаємодія культур у своїй суті – це взаємодія світів людського буття, а отже, і смислів, що окреслюють горизонт здійснення людини буттям. Поняття «взаємодія культур» фіксує рівноправність взаємодіючих сторін та той факт, що з цього процесу сторони не можуть вийти в початковій своїй визначеності. А от чи будуть рівноправними наслідки цієї взаємодії – питання відкрите. Це залежить як від намірів взаємодіючих сторін так і від ситуації в самих культурах. Останнє можна визначити наступним чином: зовнішні культурні взаємодії, їх характер та розмаїття залежать від внутрішньої розвиненості та характеру способу буття суб'єктів взаємодії.

Багатоманіття культури людства виявляє себе через наявність в ній різноманітних етнічних, національних, регіональних та локальних відмінностей. Усе це є свідченням того, що культури не виникають і не існують відособлено, а лише в коаліції культур. Наявність різноманіття є необхідною умовою існування культури як такої. Водночас усе це з необхідністю породжувало процеси взаємодії культур, які ускладнювалися мірою того як історія ставала всесвітньою історією. Як наслідок, випродуковані в смисловому полі окремих культур різноманітні форми бачення світу, діяльності, мислення тощо, ставали надбанням людства.

Отже, ми з'ясували, що культурне різноманіття з необхідністю породжує взаємодії культур, які інтенсифікуються в процесі історичного поступу. Цьому сприяють: зростання народонаселення та міграційні процеси, розвиток промисловості і торгівлі, а особливо поява та незнані раніше можливості засобів масової комунікації. Як

наслідок, виникає феномен трансграничності культур. Сучасні культури, незалежно від їх просторової локалізації, знаходяться в ситуації перманентної трансграничності. За великим рахунком, не трансграничних культур у наш час немає. Саме цей чинник зумовлює наявність в них значного потенціалу акультурації, що, у свою чергу, збагачує та розширює сегмент можливих відповідей на можливі виклики часу.

У цій ситуації зазнає змін саме поняття «топосу культури», який набуває значимості не стільки просторової локалізованості, скільки визначеності в сучасних інформаційних мережах.

Відбуваються зміни і в сфері культурних ідентичностей, які більше не постають одвіку незмінною визначеністю носіїв культур. У ситуації «плинної новочасності» (З. Бауман) ідентифікуюча визначеність набуває процесуального характеру, яка зберігаючи інваріативні структури певного способу буття, в той же час повнить їх здобутками інших народів.

Взаємодія культур породжує інтегративні явища, наслідки яких розгортаються в сегменті від взаємозбагачення до творення нової культури. Усе залежить від характеру та стану самих взаємодіючих культур. Теоретично ситуація трансграничності культур може мати різні наслідки. Так взаємозбагачення стимулює зростання внутрішнього розмаїття та сприяє стабільності культури. У ситуації взаємодоповнення можуть формуватися коаліції культур (субекуменальні вузли – Г. Померанц), які, не зважаючи на політичні, військові та економічні стосунки їх суб'єктів, складають динамічну цілісність. У певних обставинах можуть виникати нові культури, які на основі перетину смислових полів формують нові горизонти здійснення людини буттям (нові світи). Тобто відбувається виособлення інтегрованої частини трансграничних культур в окрему самотутню культуру.

У наш час розвиток засобів комунікації робить трансграничними навіть культури, які просторово не сумісні, тобто простір, а точніше часопростір більше не відіграє роль чинника, що дистанціює культури. Це привносить у процеси взаємодії культур нову ситуацію – приймати чи відкидати інокультурні цінності культура-реципієнт повинна відразу, до того ж переважно в їх автохтонній смисловій наповненості. «Дистанція», яка раніше виникала внаслідок долання просторових та часових меж між культурами все відчутніше зникає. Відтак, вона перестає відігравати роль «фільтра» завдяки якому відбувалось, так би мовити, «перетравлювання», тобто трансформування інокультурних артефактів та цінностей до чуттєво-предметного та ідеально-образного

рівнів власної культури. Старий урівноважений культурний хронотоп більше не відіграє суттєвої ролі в процесах міжкультурних взаємодій. Виникає ситуація коли культурні запозичення не стільки збагачують, скільки завдають тиску на культуру-реципієнта, викликаючи ерозію її наріжних цінностей. Мірою того як подібне стає реальністю в культурах пробуджується опірність будь якому діяльнісному вторгненню в смислове поле певної культури. Саме опірність вторгненням, які не співпадають з особливостями буття цієї культури та її носіїв виявляє реальність культури, яка постає в якості останньої межі особливостей буття цієї культури та її носіїв [2, 4-5]. Зазначена опірність, це вияв небажання «розмивання» власної ідентичності та підпорядкування чісному культурному домінуванню. Останнє може стати джерелом виникнення цивілізаційних конфліктів. У цій ситуації поширюється маргіналізація носіїв культур, які в силу слабкості своєї культури приймають інокультурні цінності, перетворюючись у другому чи третьому поколінні в етнографічний матеріал іншого, більш сильнішого культурно цивілізаційного утворення.

Як уже зазначалось, у своїх функціональних виявах культура є наслідком адаптації певних спільнот до природних та соціокультурних обставин. Водночас вона несе в собі механізми подібних адаптацій у вигляді традицій, приписів, табу тощо. Якщо прийняти тезу про уніфікуючий характер глобалізації і з цієї гіпотетичної позиції розглянути адаптуючи функцію культури, то слід визнати, що глобалізація, взята в культурологічному вимірі, зумовлює формування таких механізмів пристосування, які б були функціонально придатними для будь-яких реальностей людського буття, тобто були б абсолютно універсальними. Та чи можливе таке? Адже наявність таких адаптивних механізмів означала б, що враховані абсолютно всі можливі зміни, які можливі в координатах людського буття. Така точка зору можлива лише на тій світоглядній настанові, що світ являє собою цілком раціональну систему. У своїй дійсності це був наріжний камінь доби Модерну – «просвітницький проект» за яким все повинне пройти чистилище розуму. Проте уже в часи свого загального визнання (часи Просвітництва) така настанова була піддана сумніву. Видатний німецький поет і мислитель Гете (Goethe) якось зазначив «сущее не ділиться на розум без залишку» [3, 395]. Згодом, впродовж ХІХ ст., представники філософського ірраціоналізму показали, що світ людського буття далеко не раціональний. Свідченням чого є той факт, що не завжди людські умови існування дозволяють людині здійснюватись власне людським буттям, тобто зберігати людяність як визначальну характеристику своєї буттєвості.

Проблема розмаїття культур в ситуації їх інтенсивної взаємодії з необхідністю породжує питання тих універсалій, від яких перш за все залежить визначальне в цій культурі бачення сутності та призначення людини. Таким найзагальнішим визначальним чинником постає уява про простір, час та місце людини у світі. Усе це наявне в структурі будь-якої культури. Саме тому у своїй функціональності культура формує перш за все самосвідомість людини, тобто уяву про саму себе, своє місце в реальностях буття та відповідні цим реальностям форми поведінки. Водночас самосвідомість постає системотворчим чинником усієї системи групової чи індивідуально-особистісної культури.

Узяте з цих позицій різноманіття культур постає як різноманіття реальних життєвих практик, що ґрунтуються на певних міфологічних, релігійних, філософських та інших можливих духовних побудовах. Відтак, взаємодія культур постає перш за все як взаємодія поведінкових диспозицій індивідів – носіїв цих культур. Нерозуміння (незнання) певних міфологем, релігійних і взагалі світоглядних настанов може зумовлювати і неприйняття, а то й вороже ставлення до інокультурних життєвих практик, а отже породжувати конфлікти. Знання ж згаданих настанов відкриває можливість прогнозувати реакції реальних індивідів – носіїв культури на культурні контакти. Водночас це, знову ж таки, може збагачувати взаємодіючі культури, яким відкриваються як інші способи організації світу людського буття так, і способи ставлення до нього.

У продовж відомої нам писаної історії, етнічні культури були найбільш сталими формами в яких реалізовувало свою буттєвість культурне різноманіття людства. Етнічні культури, це ті «атоми» з яких «прядеться» різнобарв'я культурної тканини людства. Водночас вони складають ту межу, далі якої дисперсизація культури не може продовжуватися, це гегелівська міра, вихід за яку зумовлює зміну якісної визначеності, тобто визначеності культури як такої. Звичайно ж що дійсність може «анігілювати» її, тоді це означатиме, що культура як спосіб колективно буття та індивідуального існування людини теж буде «анігілювана», а от же буде «анігілювана» і людина в її смисловій визначеності.

Тут відчутно заявить свою реальність «межа» з її «до» і «після». «До межі» ставлення індивідуально-особистісного буття до етнонаціональної культури виявляється як культурність. (Культурність – поняття яким фіксуємо освоєння індивідом етнонаціонального горизонту культури).

Що стосується «після», то тут виникає ситуація «за межями» яка протилежна ситуації «до межі». Визначальним чинником стає ерозія

культури в її етнонаціональних визначеностях. Індивідуально особистісне буття втрачає її як горизонт свого здійснення та полишається у стані культурності, невідомо як і ким заданої. Перш за все це проблематизує ідентифікаційну визначеність. Проте, як би там не було, людство постало перед проблемою зміни самої парадигми культурного різноманіття. Характерна для культури рівнева структура: ядро, основу якого складають архетипи, світоглядно-настановчий рівень та предметно-артефактовий поступиться структурі «індивідуальної культури» (культурності). Тут рівнева структура буде дещо інша: індивідуально-несвідоме як її ядро, буденно настановчі приписи, некритично засвоєні на рівні індивідуальної свідомості міфологеми тощо та відповідні їм предметності. Тобто, визначальним стане той факт, що «індивідуальна культура» (культурність) ґрунтується перш з все на досвіді буденного існування та його емоційно-чуттєвому та мисленому осягненні.

Якщо в ситуації «до межі» формування культурності (індивідуальної культури) постає як результуюча взаємодії власного життєвого досвіду та різних спільнотних форм культури (культура певної історичної спільноти «тут і зараз» традиційно визначає видноколо (культурності) індивідуальної культури), то в ситуації «за межжя» («після межі») визначального значення набуває здатність індивіда покладати власні культурні горизонти здійснення буттям. Тобто розбудовувати в собі те, що І. Кант називав «моральним законом в собі». Безпосередньо ці функції впродовж історії виконували різні форми освіти та виховання. (Не дивно, що в часи Просвітництва культура ототожнювалась з освіченістю та вихованістю.) У свою чергу індивідуально-особистісна активність, наближаючи людину до меж спільнотного способу буття відсовує їх і цим сприяє змінам в культурі спільноти.

У кінці ХХ ст. розвиток засобів масової комунікації, комп'ютерних технологій та динамічні еміграційні процеси, принципово змінили ситуацію. Освітні можливості кожної конкретної людини суттєво зросли. Наявні ж системи освіти в основі своїй продовжують діяти за модерною настановою, що усі люди за своєю природою однакові, а отже всі вони повинні засвоїти одні й ті ж знання, навички та вміння. Нові ж освітні системи, де на перше місце виходить розвиток особистості знаходяться в стані становлення.

Отже, культурне різноманіття конституюється у наш час як одна з важливих проблем соціогуманітарного знання, оскільки від того збережеться воно чи стане здобутком минувшини, залежатимуть антропологічні горизонти соціокультурного поступу людства. Наявне

культурне різноманіття є результатом адаптації та освоєння різноманітних природних та соціокультурних обставин в яких люди жили в попередні епохи. Помітну роль у його формуванні відіграли і взаємодії культур, які сприяли взаємозбагаченню культур і навіть формуванню нових способів та форм людської буттєвості.

Зміна ставлення людини до природного середовища та зміни соціокультурних обставин зумовлені глобалізаційними процесами породжують, на перший погляд, розмивання культурного різноманіття та сприяють формуванню уніфікованих форм колективного буття та індивідуального існування людини у світі. Проте, діалектичне бачення перспектив соціокультурного поступу засвідчує, що в суперечливості глобалізаційних процесів означилися дві визначальні тенденції: перша – формування нових форм та способів існування культурного різноманіття людства, і друга – поступове стирання його старих форм, що зумовлюватиме суттєві трансформації у процесах здійснення людини буттям. Усе це вимагає подальшого аналізу цих тенденцій, особливо в аспекті їх можливого прогнозування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бауман З.* Плинні часи: життя в добу непевности – К. : Критика, 2013. – 176 с.
2. *Бытие человека в культуре (опыт онтологического подхода)* – Киев: Наукова думка, 1991. – 176 с.
3. *Гёте И. В.* Из афоризмов и высказываний // Гёте И.В. Избранные сочинения по естествознанию. – М. : Изд-во АН СССР, 1957. – 555 с.
4. *Нестеренко В. Г.* Вступ до філософії: онтологія людини – Київ : Абрис, 1995 . – 335 с.
5. *Робертсон Р.* Глокалізація: Часопростір і гомогенність-гетерогенність // Глобальні модерності (за ред. М. Фезерстоуна, С. Леша та Р. Робертсона); [пер. з англ. Т. Цимбал]. – К. : Ніка-Центр, 2008. – С.48–72
6. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (укр/рос) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/952_008.
7. Эшби Уильям Росс [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.neweconomic.ru/book/eshbi.html>. – Заголовок з екрану.

Зайцев Н. А. Культурное разнообразие как проблема социокультурного развития.

В статье рассматривается проблема разнообразия культур в ситуации интенсификации глобализационных процессов. Анализируется

роль взаємодіяння культур в формуванні цього різноманіття. Обґрунтовується думка, що різноманіття культур являється одним з необхідних умов стабільного соціокультурного розвитку. Показано, що в суперечливих процесах глобалізації формуються нові форми і способи існування культурного різноманіття.

Ключевые слова: культурное разнообразие, взаимодействие культур, индивидуальные культурности.

Zatsev M.O. A Cultural Diversity as a Problem of Socio-Cultural Development.

This paper addresses the problem of cultural diversity during intensification of globalization. The role of cultural interaction in this context is also analyzed. The author proposes that cultural multiplicity is one of the most important things for permanent socio-cultural development. As a result, it proves that some new forms and methods of cultural being are constructed in the contradictory conditions of globalization.

Keywords: cultural diversity, cooperation between cultures, individual culture forms.

Кодьсва О. П.

СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ ПРЕКРАСНОГО І ПОТВОРНОГО У СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

У статті йдеться про актуальну естетичну і культурологічну проблему співвідношення категорій прекрасного і потворного. Виявляються основні закономірності і тенденції взаємодії даних категорій в умовах глобалізації і укладення життя суспільства.

Ключові слова: прекрасне, потворне, культура, взаємодія категорій, форма, зміст, мистецтво.

Філософсько-естетична і культурологічна проблематика, пов'язана з основними естетичними категоріями, без сумніву, завжди є актуальною. Адже ці категорії, особливо прекрасне і потворне, розповсюджуючи свій вплив, структурують самі основи людського суспільства, і не можна знайти як в історії, так і в сучасності, так би мовити, щонайскромнішого суспільного утворення, в якому ці категорії не виражали б базових культуротворчих явищ.

Кожна епоха, кожний регіон, зрозуміло, формує власну світоглядну призму. Сьогодні свої закономірності владно диктує глобалізація: тісно пов'язаний і взаємозалежний світ створив і